

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย พุทธศักราช 2536" นั้น เป็นการวิจัยที่ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (QUALITATIVE RESEARCH) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (DEPTH INTERVIEW) ซึ่งมีแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูล

สำหรับแหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (PRIMARY DATA)

ได้แก่ ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กทั้งหมด

ก) แหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์ จากผู้ที่สามารถจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลหลัก (KEY INFORMATION) เกี่ยวกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ได้จากบุคคลากรของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กทั้งหมด โดยใช้วิธีแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ๆ คือ

- กลุ่มผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ซึ่งมีทั้งจากองค์กรเอกชน และจากเจ้าหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์ (สถานีที่ผลิตรายการเอง)
- กลุ่มของผู้อุปถัมภ์รายการ
- กลุ่มของผู้บริหาร หรือเจ้าหน้าที่ ที่ไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กจากสถานีโทรทัศน์ทั้ง 5 สถานี

โดยทั้งหมดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- กลุ่มผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จะสัมภาษณ์ผู้กำกับรายการ ผู้เขียนบทโทรทัศน์ (Script Writer) เจ้าของรายการหรือผู้หาโฆษณา
- กลุ่มผู้อุปถัมภ์รายการ จะสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ป้อนข้อมูลด้านจำนวนผู้ชมรายการ เพื่อให้ผู้บริหารตัดสินใจลงโฆษณา
- กลุ่มของสถานีโทรทัศน์ จะสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ หัวหน้าฝ่ายรายการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ

ข. แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร

- ตัวอย่างบทโทรทัศน์ของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ตามรายชื่อที่จะอ้างถึงต่อไป โดยการสุ่มตัวอย่างมาจากรายการที่ออกอากาศในช่วงเดือน สิงหาคม 2536

- โครงการขอเวลาจัดทำรายการบันทึกน้อย ซึ่งเป็นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กรายการหนึ่ง ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของรายการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ลักษณะการนำเสนอรายการ รูปแบบรายการ และงบประมาณที่ใช้ในการผลิตรายการ

ค. แหล่งข้อมูลที่เป็นวัสดุ

- เทปบันทึกเสียงและเทปบันทึกภาพตัวอย่างรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ตามรายการที่จะอ้างอิง โดยการสุ่มตัวอย่างมาจากรายการที่ออกอากาศในช่วงเดือนสิงหาคม 2536

- เทปบันทึกเสียงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ในโครงการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท คณะนิเทศศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (ซึ่งผู้วิจัยได้รับเชิญเป็นวิทยากร ในฐานะตัวแทนของผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก)

ง. ข้อมูลที่เป็นภาพนิ่ง

- ภาพถ่ายเบื้องหลังการทำงานของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก แต่ละรายการโดยสามารถบันทึกภาพได้เฉพาะบางรายการเท่านั้น บางรายการผู้ผลิตไม่สะดวกให้บันทึกภาพ เนื่องจากเกรงผลกระทบต่อบางประการ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (SECONDARY DATA)

ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และเอกสารที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้ก่อนแล้ว รวมทั้งจากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ก) แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร

- ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ไทยรัฐ สยามรัฐ ผู้จัดการ นิตยสารมีเดีย คู่แข่ง เป็นต้น
- เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การส่งเสริมการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การสื่อสารเพื่อเด็กและเยาวชนไทย
- งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เช่น อิทธิพลโทรทัศน์ต่อเด็กไทย อิทธิพลของวิทยุโทรทัศน์ที่มีต่อเด็ก อิทธิพลของรูปแบบในการนำเสนอรายการโทรทัศน์ ต่อความสนใจในการชมรายการของเด็ก เป็นต้น
- รายงานผลการสำรวจเกี่ยวกับสื่อมวลชน (วิทยุและโทรทัศน์) พ.ศ. 2527 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

การศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ที่ออกอากาศในประเทศไทยทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9 และ 11 ในช่วงปีพุทธศักราช 2536 จำนวนทั้งสิ้น 12 รายการโดย เรียงลำดับตาม วัน เวลา และสถานที่ออกอากาศได้ดังนี้

ชื่อรายการ	วันเวลาออกอากาศ	สถานที่ออกอากาศ
1. เกมยังคลับ	อังคาร 18.00-18.30 น.	ช่อง 3
2. จิวแจ้วเจาะโลก	อังคาร 18.25-18.30 น.	ช่อง 3
3. ผึ้งน้อยโชว์	จันทร์ 18.00-18.30 น.	ช่อง 5
4. กล้าคิดกล้าทำ	พุธ 18.00-18.32 น.	ช่อง 5
5. ดรุณธรรม	ศุกร์ 18.00-18.30 น.	ช่อง 5
6. เสาร์ส์โมสรร	เสาร์ 8.30-9.00 น.	ช่อง 5
7. เจ้าขุนทอง	ทุกวัน 7.30-8.00น.	ช่อง 7
8. หนูทำได้	ศุกร์ 18.20-18.50 น.	ช่อง 7
9. บัณฑิตน้อย	จันทร์ 17.30-18.00 น.	ช่อง 9
10. โลกของเด็ก	พุธ 18.00-18.30 น.	ช่อง 9
11. โลกใบจิ๋ว	จันทร์ 19.00-19.00 น.	ช่อง 11
12. เด็กดี	อังคาร-พุธ 19.00-19.30 น.	ช่อง 11

สำหรับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบหลายขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สืบจรรยาชื่อของรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9 และ 11 ทั้งหมดทุกรายการ ตลอดทั้งสัปดาห์ จากนิตยสารทีวี่พูลและมีเดียทีวี่ไกด์

ขั้นที่ 2 คัดเลือกเฉพาะรายการโทรทัศน์ที่เป็นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กหรือ มีกลุ่มผู้ชมเป้าหมายที่เป็นเด็ก โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเคยผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมาก่อน ประกอบกับสอบถามถึงบริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กจากนิตยสารทีวี่พูล จากนั้นจึงโทรศัพท์ไปสอบถามเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า รายการดังกล่าวเป็นรายการที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง ๆ ซึ่งก็ปรากฏว่า ได้รายชื่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมาทั้งหมด ตามที่ได้อ้างอิงไว้แล้วก่อนหน้านี้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการจัดแบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน ทำให้ง่ายต่อการรวบรวมข้อมูล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทยอยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยทำการค้นคว้าที่ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดของสมาคมศิษย์เก่าสหรัฐอเมริกา (เอยูเอ)

การรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าไปศึกษาถึงกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ได้กำหนดเอาไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยใช้เวลาในการศึกษา ช่วงเดือนสิงหาคม ถึงกันยายน 2536

อนึ่ง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้มีอุปสรรคที่สำคัญดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ

- แหล่งข้อมูลเอกสาร

ในการจะติดต่อกับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเพื่อขอตัวอย่างโครงสร้างของรายการ บทโทรทัศน์ ตลอดจนเอกสารอื่นใดก็ตาม มักประสบปัญหาในเรื่องความไม่เข้าใจของผู้ผลิต เนื่องจาก ในปัจจุบันธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์มีสภาพการแข่งขันสูงมาก ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยต้องอธิบายประกอบกับอาศัยเอกสารรับรองจากทางมหาวิทยาลัยไปแสดง จึงได้รับความร่วมมือได้ ตัวอย่างข้อมูลดังกล่าวมา แต่ก็ เป็นเพียงข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลหลักของรายการ เนื่องจากผู้ผลิตจำเป็นต้องเก็บรักษาเป็นความลับ

- แหล่งข้อมูลบุคคล

ผู้วิจัย เริ่มติดต่อกับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยเริ่มจากบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนร่วมงานก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อทำการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงค่อย ๆ ขยายวงกว้างออกไปตามจำนวนและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยาก เพราะมักประสบปัญหาเรื่องเวลาว่างของผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ไม่ค่อยจะตรงกัน เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่รับผิดชอบ

ทำให้ในวันหนึ่ง ๆ สามารถสัมภาษณ์ได้เพียงไม่กี่ท่านเท่านั้น ซึ่งในการเข้า สัมภาษณ์และสังเกตการณ์การผลิตรายการนั้น ผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังตัวไม่ให้ ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการวิจัย มิฉะนั้นแล้ว ข้อมูลที่ได้มา จะเป็นเพียงข้อมูลผิวเผินที่มีใช้ส่วนสำคัญของเรื่องที่จะศึกษา จนบางครั้งทำให้ ข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งควรจะชัดเจนและแน่นอนกลายเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น

ด้วยสาเหตุที่มาจากข้อมูลต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ล้วนแต่เป็น ข้อมูลที่มีการพาดพิงถึงบุคคลที่สาม และเป็นความขัดแย้งเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็ เป็นผลมาจากความขัดแย้งในบทบาทหน้าที่ (ROLE CONFLICT) ของแต่ละท่าน นั้นเอง ซึ่งหากข้อมูลด้านชื่อเสียงเรียงนามของแต่ละท่านได้ปรากฏออกไป ก็ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน และสภาพความสัมพันธ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่องานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงไม่อาจเปิดเผย ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่านได้ คงสามารถกล่าวอ้างถึงเพียงตำแหน่ง หน้าที่ที่ท่านเหล่านั้นมีความรับผิดชอบอยู่

2. ข้อมูลทฤษฎีภูมิ

- แหล่งข้อมูลเอกสาร

ในด้านของเอกสารการสัมมนาต่าง ๆ ก็ดี สถิติข้อมูลก็ดี หรือแม้กระทั่งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ก็ดี ส่วนมากจะเป็นงานวิจัยที่มีมาตั้งแต่อดีตกาลประมาณ ปี 2518 เป็นต้นมา จึงเป็นผลให้ข้อมูลต่าง ๆ ไม่ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลง ของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้ อีกทั้งข้อมูลในส่วนที่วิเคราะห์เกี่ยวกับตัว ผู้ส่งสารอย่างจริงจังนั้น ผู้วิจัยเองก็ยังไม่อาจค้นพบได้จึงไม่มีตัวอย่างข้อมูลมา เป็นบรรทัดฐานในการศึกษาได้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในงานวิจัยครั้งนี้ พอลจะจำแนกประเภทของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

- การจดบันทึก (NOTE TAKING) ใช้ในการจดบันทึกข้อความจากเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ และบางขณะในการสัมภาษณ์อาจบันทึกข้อความที่เป็นข้อสำคัญ (KEY WORD)
- การใช้ภาพถ่าย เพื่อบันทึกภาพเบื้องหลังการทำงาน ภาพบุคคลสำคัญในรายการ ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในรายการ เช่น ฉาก เสื้อผ้า นักแสดง เทคนิคพิเศษ เป็นต้น
- การใช้ภาพเคลื่อนไหว โดยใช้กล้องวิดีโอบันทึกภาพในขณะที่เจ้าหน้าที่กำลังปฏิบัติงาน หรือการสัมภาษณ์บุคคล (ซึ่งส่วนมากมักเป็นบุคคลที่ผู้วิจัยคุ้นเคย) ทำให้เก็บภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริงของรายการมากที่สุด
- การใช้เทปบันทึกเสียง เนื่องจากการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลส่วนมาก เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังนั้น จึงต้องอาศัยการบันทึกเสียงเก็บไว้ แล้วนำมาทบทวนทีหลัง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ได้จำแนกออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ลักษณะของการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทยช่วงปีพุทธศักราช 2536 ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3,

5, 7, 9 และ 11 และกรอบของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทยมีดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ลักษณะของการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

วิเคราะห์ถึง ลักษณะของการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย ว่ามีลักษณะการผลิตแบบใดบ้าง เช่น สถานีโทรทัศน์เป็นผู้ผลิตรายการเอง สถานีโทรทัศน์ร่วมกับบริษัทเอกชนผลิต หรือบริษัทเอกชนรับเป็นผู้ผลิตเอง โดยเป็นเจ้าของเวลาเอง หาโฆษณาเอง เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

2.1 วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (DEPTH INTERVIEW)

เป็นการวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (KEY INFORMANT) ซึ่งจะแบ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ออกเป็นปัจจัยแต่ละตัวที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์ โดยใช้วิธีแบ่งออกเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษา และสามารถเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2.2 วิเคราะห์จากการดูตัวอย่างเทปโทรทัศน์

เป็นการวิเคราะห์ โดยอาศัยการดูเทปโทรทัศน์ของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อดูว่ามีปัจจัยตัวใดที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนในช่วงของการผลิตรายการ (PRODUCTION) และหลังการผลิตรายการ (POST-PRODUCTION) เนื่องจาก ให้เห็นภาพการทำงานระหว่างการผลิตเทปโทรทัศน์ และเห็นภาพที่

กำลังบันทึกอยู่นั้น ว่าเป็นไปตามที่บทโทรทัศน์ได้กำหนดไว้แค่ไหน อย่างไร จากนั้น ก็จะมาดูเทปที่พร้อมออกอากาศแล้ว คือได้ผ่านการตัดต่อแล้ว ผ่านการทำเทคนิคพิเศษ และบันทึกเสียงเรียบร้อยแล้ว เพื่อนำมาเปรียบเทียบกันว่า ได้มีการนำกระบวนการในขั้นตอนหลังการผลิต มาช่วยสร้างสรรค์ให้รายการนั้น ๆ มีสีสัน ความน่าสนใจ ตรงตามวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นได้มากน้อยเพียงไร สร้างความต่อเนื่อง เชื่อมโยงเหตุการณ์และสร้างอารมณ์ต้นตอ สนุกสนาน เพิ่มขึ้นได้

4. การนำเสนอข้อมูล

สำหรับการนำเสนอข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา สามารถสรุปผลการวิจัยออกมาได้ 3 ข้อ โดยเรียงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ดังนี้

1. ลักษณะของการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย ช่วงปีพุทธศักราช 2536 โดยนำเสนอในรูปแบบของการบรรยาย และพรรณนาเนื้อหา (DESCRIPTION) ซึ่งจะได้อธิบายลักษณะการผลิตของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีลักษณะใดบ้าง

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย โดยอาศัยวิธีการนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายและการพรรณนา (DESCRIPTION) ซึ่งจะนำเสนอข้อมูลตามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กทั้งหมดทุกปัจจัย โดยแยกออกเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

3. แนวทางในการปรับปรุงการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยใช้วิธีการนำเสนอรูปแบบของการบรรยายและพรรณนา (DESCRIPTION) ซึ่งจะได้รวบรวมแนวทางต่าง ๆ ที่สรุปออกมาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิต รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยแยกแยะจัดหมวดหมู่ตามปัจจัยภายในและปัจจัย ภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เพื่อนำไปสู่แนวทางแก้ไขปรับปรุงได้อย่างสะดวกและชัดเจนที่สุด เช่น นโยบาย งบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ เป็นต้น